

Skolen blir sentralisert

I denne perioden skjer det mange viktige og store endringer i skolen. En fikk full sentralisering, skoletida ble utvida og nye fag og emner innført. Det kom framhaldsskole og til slutt obligatorisk ni-årig skolegang for alle.

Ny sentralskole i Ås

Etter okkupasjonstida var det enighet om at den gamle Klokkegarden i Ås som hadde gjort tjeneste som skolehus og lærerbolig siden 1869, forlengst var moden for avløsning med et nytt bygg. Fra 1945 ble det hvert år avsatt penger på skolestyrets budsjett til nybygg. Beløpa økte fra beskjedne 5.000 kroner de første åra til 50.000 kroner etter 1952. Men det var strid om tomtevalget, og det forsinka kanskje også bygginga. Valget sto mellom Lundbakken (der skolen ble reist) og Klokkegardet. Eierne av Lundbakken likte dårlig at dyrkajorda hans skulle tas til skole- tomt, og andre var også opptatt av jordvern. Et kretsmøte i Ås i 1949 gikk derfor inn for Klokkegardet. Men i kommunestyret fikk forslaget om å velge denne tomta bare to stemmer i 1949. Skolestyret gikk også inn for Lundbakken, og plassen ble så godkjent av helseråd og fylkesskolestyre i 1951. Enda gikk et par år før det ble enighet om salg. Og først i 1956 var tegningene klare og godkjent for bygging. Full utbygging av skolen ble planlagt i etapper. Første og andre byggetrinn var tiltenkt de nødvendige undervisningsrom og lærerrom. De ble utført som to bygg i vinkel med hverandre. Den ene fløya sto ferdig i 1958, den andre først i 1964. Tredje byggetrinn omfatta en gymnastikksal kombinert med samfunnshus og svømmehall. Det var opprinnelig forutsatt at det skulle være idrettsplass ved den ni-årige skolen. Men undersøkelser viste at det var mye fjell på skoletom- ta. En skikkelig idrettsplass ville bli for kostbar, og resultatet ble derfor en skoleplass med få muligheter til idrettsaktiviteter.

Nyskolen i Ås samla barna fra fire kretser. Etter at sidebygget var ferdig i 1964, ble den siste grendeskolen lagt ned.

Uenighet om kombinasjonen samfunnshus/skolehus

Skolestyret gikk i førstninga imot å bygge samfunnshus sammen med skolen. Lærerne var lite begeistra for ei kombinert løsning og fant det særlig uheldig at gymnasikksalen skulle brukes til dansegolv. Støvet fra store dansefester gjorde renholdet vanskelig og «skader de hygieniske forhold», het det. Mer vagt gikk motstanden på at «samfunnshus som nære nabo til en skole er uheldig», som det ble sagt i 1958. Etter flere behandlinger uttalte skolestyret i 1960 at det nå ikke ville motsette seg kombinasjonen samfunnshus og gymnastikkhall. De økonomiske argumenta talte åpenbart for. Enda gikk det et par år før saka kom så langt at konkrete byggealternativer ble lagt fram. Bare én representant i skolestyret sto fast ved sin motstand mot kombinasjonsbygget. Samfunnshuset — eller idrettshuset som det ble kalt for at en skulle få tippemidler — sto så ferdig i 1969. Det ble innreda med bl.a. en liten svømmehall, badstue og nødvendige garderobes. Folkebiblioteket fikk plass i førsteetasjen, og ovenpå ble det kombinert gymnastikk-, kino- og festsal med scene, kjøkken og restaurant.

Nedlegging av grendeskolene

Nyskolen i Ås ble bygd for å ta imot alle elevene i Tydal. Det var altså forutsetninga å inndra kretsskolene og sentralisere skolen på ett sted. Den første kretsen som var aktuell å legge ned, var Aune. Elevtallet var lite, og skolevegen relativt kort til Ås. Nedlegging ble foreslått alt i slutten av 1940-åra, men kretsen var enstemmig imot. Det var den fortsatt da sentralskolen i Ås skulle bygges. Men avstemning over spørsmålet i kretsen samla bare en liten del av innbyggerne. Da skoledirektøren også gikk

Et sjeldent, men dessverre noe uskarpt bilde. Det viser 17. mai toget på Stugudal i 1955, som dette året måtte foregå på ski. Toget starter her fra Negarden. Etter at skolen ble sentralisert, ble det slutt med 17. mai tog i Stugudal.

inn for nedlegging, var kampen tapt for de som kjempa for å beholde grendeskolen. Skolestyret vedtok at skolen skulle legges ned så snart nyskolen i Ås var ferdig, bare representanten fra Aune stemte imot. Ungene ble lova skoleskyss, og kretsen fikk sjøl disponere det gamle skolehuset. Det ble solgt i 1958, og inntektene fra salget gikk til ungdomslaget i grenda. Stugudal var neste skole i faresonen. Første framstøtet for nedlegging kom i 1957, da skolemyndighetene krevde at sløyd- og handarbeidsundervisninga måtte slås sammen med en annen krets. Skolestyret søkte imidlertid om å få beholde

undervisninga i Stugudal. Men det viste seg vanskelig å få utdanna lærere til å ta posten i grenda. I 1961 gikk så skolestyret inn for nedlegging og at ungene ble skyssa til Ås. Foreldra var enige, og Ås krets hadde heller ingen innvendinger mot å få stugudølene i skolen. Gresli skolekrets sto for tur etter at andre byggetrinn ved skolen i Ås var ferdig. Her var foreldra delt i to like store flokker i synet på nedlegging. Men det var ingen som organiserte noen aksjoner for at grenda skulle beholde skolen. Gresli skole ble nedlagt og læreren og barna overført til Ås fra og med skoleåret 1964—65. Dermed var sentraliseringa fullført uten at den hadde skapt særlig strid i bygda. Skolevegen ble dryg for mange, men det var en fordel at alle fikk en fulldelt skole. Mens det var fire kretser, hadde noen barn losjert hos andre i skoleuka fordi de bodde for langt unna. Det som gjorde sentraliseringa mulig, var først og fremst bedre veger og større framkommelighet om vinteren. I 1960-åra ble det ordna med fast skoleskyss fra de nedlagte skolekretsene. Private bileiere og drosjesjåførere tok kjøringa etter anbudsutlysning til å begynne med, og gjorde det billigere enn Statens bilruter (Selburuta) kunne tilby. Men fra 1964 overtok Selburuta all skolekjøring. Sentraliseringa førte altså til at innlosjering ikke ble mer, men mindre aktuelt enn før. Dessuten kunne det hende at de som hadde hatt lengst veg å gå tidligere fikk minst bruk for føttene.

Skole hver dag

Skoletida ble gradvis utvida flere ganger gjennom kommunale vedtak og statlige påbud. Storskolen fikk 20 ukers undervisning i 1949. En ny utvidelse kom i 1956 etter endringer i lova om folkeskolen. Ei uke i skoleåret ble nytta til sløyd eller handarbeid. Stort sett gikk elevene annenhver uke på skolen. Det var delvis ei nødvendig ordning, fordi kretsene måtte dele læreren med andre. Foreldra ønska helst denne tilvante ordninga, og skolestyret vedtok så sent som i 1959 at det fremdeles skulle være slik for de to øverste klassene ved Ås skole. Men innflytterne i bygda var ikke vant med ei slik skolerute og likte den dårlig. Innflytterne fikk da også skylda for at skolen ble lagt til hver uke. Etter den nye skolelova i 1959 kom ei kraftig utviding av skoletida. Småskolen (1.-3. klasse) fikk årstimetallet økt fra 540 til 684. Storskolen fikk etterhvert 1.140 årstimer. De største elevene måtte dermed ha fem fulle skoledager hver uke. For de nye ungdomsskoleklassene etter 1967 ble det enda en skoledag til. Sjuendeklassingen gikk nå på skole seks dager i uka og 38 uker til sammen. Han hadde dobbelt så lang skoletid som foreldra sine, og måtte attpåtil gå to år lenger på skole. Skolen var blitt heldagsbeskjeftigelse for barna. Inntil 1950-åra hadde skolen tatt hensyn til at ungene måtte hjelpe til heime på gardene. Skoleåret begynte først etter at høstarbeidet var unnagjort. I 1948 f.eks. tok skolen til 4. oktober. Noen år senere ble det vedtatt at den skulle begynne første mandag i september. I slutten av femtitallet ble det skolestart i slutten av august, og en holdt på til begynnelsen av juni. Det ble dermed bare i sommerferiene og «potetferiene» at barna kunne få tid til å være med på noe utarbeid av betydning. Potetferien var til å begynne med fjorten dager om høsten for alle. Barna hjalp da til med å ta opp potene heime eller fikk oppdrag hos andre. Barna kunne få femten kroner dagen, husker Odd Svelmoe, som var skolegutt i 1950-åra. Så ble ferien gradvis nedtrappa til noen dager for dem som fikk arbeid, mens skolen gikk som vanlig for de andre. I 1960-åra ble det helt slutt med ordninga. Potetferien ble høstferie og lagt til ei senere tid på året etter at potetene var kommet i hus — uten barnas hjelp.

Nye fag og emner og mer administrasjon

Fra 1950-åra kom også krav om å innføre nye fag og emner. Ett av dem var engelsk, og for å få plass til det nye faget, måtte det totale timetallet økes. Engelsk ble først innført omkring 1960. Myndighetene krevde også undervisning i forplantningslære, men skolestyret søkte om dispensasjon til å begynne med fordi en ikke hadde lærerkrefter til dette. Først måtte lærerne på kurs. Husstell var et anna fag som en hadde vansker med å finne lærere til. Det krevde dessuten innredning av skolekjøkken. Skolestyret henviste faget til framhaldsskolen i 1961. En fikk da to uker felles husstell for jenter og gutter. Jentene fikk noe ekstra undervisning i tillegg, mens guttene fikk mer sløyd. I den praktiske skolehverdag fikk lærerne mer utstyr og flere undervisningsmidler enn før. Nytt etter krigen var et felles filmapparat for skolene, radio og framviserapparat for bildeband. Slikt utstyr gjorde det mulig å bruke skolekringkastinga og innlånte filmer og lysbildeserier i undervisninga. Ellers ble det skifta ut og kjøpt inn nyere plansjer og kart, høvelbenker og redskaper for sløyd og handarbeid, mikroskoper og andre apparaturer for naturfagundervisninga. Til gymnastikktimene fikk læreren stoppeklokke, forskjellige baller til ulike ballspill og kompasser. På lærerværelset kom Familieboka, Skattkista, flerbinds-verker om dyr og fugler og andre nyttige oppslagsverker til undervisningsforberedelsen. Skolen ble utvilsomt bedre, konstaterte skolestyret, som av og til holdt møte i skolene og overvar en undervisningstime. Ei anna forandring gjaldt bare elevene ved Gresli skole. Som eneste krets hadde Gresli nynorsk som målform. Men i 1959 ønska et flertall i skolestyret målavstemming i kretsen. Resultatet av denne ble at 49 personer — av ialt 109 Stemmeberettigede — møtte fram og stemte for bokmål som skolemål. Bare 9 personer forsvarte nynorsken. Fra og med skoleåret 1960—61 ble det dermed bokmål i alle skolene. Mer skole og flere endringer krevde også en større administrasjon. I 1959 ble det oppretta styrerstilling ved Ås skole. Jon Gullbrekken ble konstituert i stillinga og kom til å fungere helt til 9-årig skole var innført. Kommunen fikk dispensasjon fra kravet om å tilsette skoleinspektør, og stillinga ble oppretta først i 1961. Arbeidsbyrdene økte med innføring av 9-årig skole. Fra 1966 fikk skoleinspektøren kontorhjelp, foreløpig 2 dager i veka.

Framhaldsskole og realskole

Det hadde flere ganger vært diskutert blant foreldre og andre skoleinteresserte å få igang videregående kurs for den konfirmerte ungdommen. Enkelte vintre hadde også slike kommet i gang når det var tilstrekkelig interesse, lærerkrefter og økonomisk vilje til stede. I 1951 tok f.eks. Tydal husmorlag initiativ til et 12 vekers framhaldsskolekurs i handarbeid for jenter. En egen lov om framhaldsskoler i 1946 åpna adgang for kommunene til å innføre obligatorisk framhaldsskole for de elvene som ikke søkte annen skolegang. Tydal venta lenge, men vedtok å innføre framhaldsskolen i 1958. Foreløpig ble den et kurs på 26 veker å 36 timer. Etter at engelsk ble fag i 1960 økte en undervisningstida gradvis. Fra 1964 hadde elevene i framhaldsskolen et fullt skoleår med undervisning i 38 veker. Kommunestyret ville også tilby ungdommene ett år ekstra, men det meldte seg for få elever til at et andre framhaldsskoleår ble satt i gang. Framhaldsskolen var mye retta inn mot praktiske fag og sysler, dvs. husstell for begge kjønn, sløyd for gutter og handarbeid for jenter. Fjerdeparten av undervisningstida gikk til dette, mens resten av timene ble brukt til de vanlige teoretiske skolefaga. Framhaldsskolen ble nedlagt ved innføringa av 9-årig skole i 1967. For de som ville ha litt mer teoretisk videregående skolegang, var realskolen i Selbu en

nærliggende mulighet. Men det var få tydalinger som søkte seg til realskolen. Det kosta å bo heimefra, og elevene måtte betale skolepenger. Kommunen ytte imidlertid noe stipend, slik at de to-tre søkerne for året kunne få dekt utgiftene til skolepenger. De få som gikk på handelsskole, folkehøgskole eller søkte videre skolegang på gymnas, kunne også rekne med å få litt stipend fra kommunen. Realskolen i Selbu ble gjort interkommunal i 1960-åra. Tydal gikk da med på å betale netto fellesutgifter etter forholdstallet mellom Tydalselever og totalt elevtall. Da 9-årig skole ble innført i Tydal, gikk fire elever på realskolen i Selbu. De fikk tilbud om å bli overført til 8. klasse i Tydal, men valgte heller å fullføre realskolen og ta eksamen der. Med innføringa av 9-årig grunnskole ble også realskolen avlegs og avvikla. Tydal sa opp samarbeidsavtalen fra høsten 1969. Utvidinga av den obligatoriske skolegangen kom til å øke behovet for videregående utdanning. I 1961 var det tretten stipendsøknader og fire tusen kroner til utdeling. Etter at 9-årig skole var innført, var det 38 søkere. Bevilgningene var økt til 20.000 kroner. Det var nå innført faste stipendbeløp til videre skolegang og støtte til skolemateriell. Men stipenda var foreløpig begrensa oppad til kr. 1.000 pr. elev i studietida. Det er uvisst om beløpene var store nok til å telle med i avgjørelsen om videregående studier. Men de var uten tvil ei god hjelp til de stadig flere som valgte utdanning ut over den obligatoriske grunnskolen.

9-årig grunnskole for alle

I 1950-åra begynte myndighetene forsøk med linjedelt ungdomsskole, og skolelova i 1959 åpna mulighetene for innføring av obligatorisk 9-årig skole. Skolestyret i Tydal ville være med på denne utviklinga og satte ned ei nemnd i 1961 for å utarbeide en plan med sikte på 9-årig skole. Nemnda gikk inn for sentralisering av barneskolen til Ås og utbygging av nødvendige klasserom ved Ås skole. Dette var alt i gang. Nemnda holdt på et mønster 7 + 2, dvs. 7-årig barneskole og 2-årig ungdomsskole. På denne tida la myndighetene opp til ei klar linjedeling på ungdomstrinnet. Dette krevde store skoler, slik at elevene kunne velge mellom gymnas- og yrkesforberedende linjer. I Tydal var det imidlertid ikke elevgrunnlag for mer enn én klasse, og nemnda gikk da inn for å samarbeide med Selbu. En samarbeidsavtale mellom kommunene kom i stand i 1963, og den gikk ut på at den planlagte skolen på Bell skulle bygge stor nok til å romme 8.- og 9. klassingene fra Tydal. Det betydde at det måtte ordnes med både innkvartering og skyss for disse elevene. Men mange ble mer og mer skeptiske til linjedelinga og den vidtgående skolesentraliseringa. Og før bygginga i Selbu hadde kommet i gang, hadde skolepolitikken snudd. Lærerlaget i Tydal gikk imot å sende elevene til Selbu og mente en var nødt til å gå inn for forsøk med 9-årig enhetsskole i Tydal, sjøl om det var elevgrunnlag bare for én klasse pr. årstrinn. Skolestyret og kommunestyret fulgte de nye signalene i tida og søkte i 1966 om å sette i gang forsøk med 9-årig skole. Og på et kretsmøte i Ås fikk de folkets tilslutning til at Ås måtte bli skolested for en felles barne- og ungdomsskole. Ingen var lenger stemt for å sende elevene til Selbu, men en henstilte til realskolen at den måtte opprettholdes til 9-årig skole var fullt innført. En ønska nå mønsteret 6 + 3, altså seks år på barnetrinnet og tre år på ungdomstrinnet. Dermed var det klart for innføring av ni-årig skole i Tydal. Den ble gjort gjeldende fra skoleåret 1966—67, slik at sjuendeklassen skulle fortsette i 8. klasse året etter. De måtte gå på en skole som slett ikke var berekna for så mange elever, men til gjengjeld slapp de å bo heimefra. Det nye skolebygget ble fort utilfredsstillende for ungdomsskoleklassene, og lærerne fikk en vanskelig jobb. Men de turde ikke klage så mye over det, for godkjenninga var foreløpig et forsøk, og en var ikke trykk for at spørsmålet om å sende elevene til Selbu ville dukke opp igjen.

17. mai 1981 i Tydal. Disse barna er sikra både barnehage og 9-årig skole på heimstaden. Foto: Selbyggen